

Opvallend bij deze drie vondsten is, en dat geldt voor meer bijzonderheden op de Notenlaan, dat het meest interessante gedeelte van de Notenlaan maar uit enkele tientallen meters bestaat.

De vierde vondst komt niet van de Notenlaan maar uit de Wulperhorst, vlak ernaast. Ik belde Peter-Jan in november '97 over bermbeheer (in dit geval van de Blikkenburgerlaan) en toen vertelde hij mij dat hij op een liggende beuk verscheidene exemplaren van *Hericium coralloides*, de Kammetjesstekelzwam had gevonden. De volgende dag na mijn werk met de camera erheen en inderdaad, zeer fotogeniek lag daar een weggrotende beuk met zeker vijf bundels Kammetjesstekelzwammen te bloeien. Werkelijk een uniek gezicht: die oude beuk als vergane glorie met verschillende witte plukken zwammen erop. Vroeger zeldzaam, sinds 1980 slechts vermeld van Emmen en Goes.

Hoewel pessimistisch over de achteruitgang van soorten (de Rode lijst is zo lang) zijn zulke vondsten evenzovele lichtpuntjes, waarbij je het gevoel hebt dat gelukkig nog niet alle bijzonderheden definitief uitgestorven zijn.

Literatuur

Breitenbach, J., Kränzlin, F. 1986. Pilze der Schweiz. Band 2. Nichtblätterpilze. Verlag Mykologia, Luzern.

Dool, E. van den, Veerkamp, M., Keizer, P.J. 1997. Kleibospaddestoelen III. Utrechtse kleiboslanen - 'Bijzondere' soorten, vroeger en nu. Coolia 40: 73-133.

Bert Tolsma, Zeist

Voorjaarspaddestoelen in tuinen

Bergh, F.A. van den. 1999. Two rarely found fungi, *Morchella elata* and *Geopora sumneriana*, in village gardens in the province of North Holland. Coolia 42(1): 38-41

Het paddestoelenseizoen 1998 begon al vroeg met een tweetal bijzondere paddestoelen die de moeite waard zijn om hier voor het voetlicht gebracht te worden.

De eerste meldde zich al op 18 maart onder de naam *Morchella elata* Fr.: Fr., de Kegelmorielje. De Kegelmorieljes groeiden in de tuin van de familie Bleyenga te Groet in een groep van wel 15 exemplaren. Zij stonden met hun kegelvormige donkere hoeden rond een vijftertje in enigszins humeus zand, deels tegen een houten beschoeiing. De heer Bleyenga vertelde mij dat hij deze opvallende morielje voor het eerst zag. Dat zegt wel wat omdat hij elk jaar naar paddestoelen zoekt en bovendien natuurgids is, o.a. bij het IVN. Daar hij reeds jaren in dit huis woont maar de Kegelmorielje hier niet eerder zag, vraag je je af waarom deze soort ineens zo massaal fructificeert. Zou verstoring van de groeiplaats de aanzet tot de vorming van deze paddestoelen kunnen zijn? Vast staat dat de vijver nog dit jaar zal worden uitgebreid met een moerasgedeelte. Bij deze uitbreiding zal nu rekening worden gehouden met de aanwezigheid van dit mycelium.

Voor een beschrijving van deze soort wordt verwezen naar de onvolprezen publicatie van R.A. Maas Geesteranus (1967). Deze beschrijving en afgrenzing van de soorten en vormen binnen het geslacht *Morchella* is duidelijk en eenduidig. De auteur onderscheidt in

dit geslacht slechts twee soorten:

- *M. elata*, de Kegelmorielje, waarbij de alveolen in verticale rijen zijn gerangschikt en gescheiden door (lange) lengteribben die onderling door korte dwarsverbindingen verbonden zijn;
- *M. esculenta*, de Gewone morielje, met onregelmatig gerangschikte alveolen, gescheiden door ribben die zelden verticaal verlopen.

Beide soorten zijn, zoals we uit de praktijk en de literatuur weten, omringd door een aantal 'vazallen' met afwijkende vormen en kleuren. Zo behandelt Maas Geesteranus (1967) bij de beschrijving van de Kegelmorielje ook *M. hortensis* (= *M. vaporaria*, de Tuinmorielje, in het 'Overzicht' (Arnolds & al., 1995)) als een verwante vorm, met als verschil de aan- of afwezigheid van een groeve bij de overgang van de hoed naar de steel.

De vondst in de tuin van de familie Bleyenga vertoonde duidelijk een groeve bij de verse exemplaren en bij gedroogd materiaal is deze nog duidelijker te zien. Bovendien bleken deze groeven steriel te zijn: onder het microscoop zag ik een palissade van langgerekte al of niet gesepteerde knotsvormige elementen van circa 90-200 x 10-14 µm. Ze leken op de parafysen, die tot taak hebben in het hymenium de asci uit elkaar te houden.

Opmerkelijk is dat Maas Geesteranus (1967) bij de behandeling van de Gewone morielje uitvoerig ingaat op diverse afwijkende vormen, daarbij opmerkend dat 'normale' en afwijkende vormen soms op hetzelfde mycelium worden gevonden. In dit verband noemt hij ook *M. conica*, een vorm met langgerekte conische hoeden, zonder systematische betekenis.

Hét belangrijkste onderscheid tussen *M. elata* en *M. esculenta* blijft toch de rangschikking van de alveolen al dan niet in verticale lijnen. Ik ga zo uitgebreid op deze eigenschap in gezien de verwarring die gesticht wordt door o.a. Marchand (1971: afb. 86 & 88; 1973: afb. 185 & 186), waar onder de naam *M. conica sensu lato* (diverse variëteiten) verschillende vormen worden afgebeeld met de alveolen in verticale rijen, zo kenmerkend voor *M. elata*. Terecht wordt mijns inziens in het 'Overzicht' (Arnolds & al., 1995) dan ook niet verwezen naar genoemde illustraties. Deze afbeeldingen zullen vermoedelijk betrekking hebben op *M. elata*. Ook de afbeeldingen in Breitenbach & Kränzlin (1981: afb. 1), onder de naam *M. conica* Pers. var. *deliciosa* Fr., alsmede die in Dähncke & Dähncke (1993: 1098) en Dennis (1968: fig. 3 B), komen het meest overeen met *M. elata*. Deze afbeeldingen gelijken overigens allemaal op het materiaal uit Groet. Ook de afbeeldingen in Phillips (1981: 266) en Ryman (1992: 608) geven een goede indruk van de in Groet gevonden exemplaren. De verwarring neemt weer wat toe door de opmerking van Courtecuisse (1994) bij afb. 12 van *M. costata* (Vent.) Pers., dat deze soort vaak verward wordt met *M. elata* (= *M. conica* volgens Courtecuisse) maar dat deze laatste minder ontwikkelde, parallel verlopende ribben zou hebben. Wat wij daar mee aan moeten weet ik niet, moderne Franse inzichten kun je toch niet geheel negeren. Maas Geesteranus (1967) geeft *M. costata* gelukkig op als een synoniem van *M. elata*, waardoor je toch weer een beetje gerustgesteld wordt, maar het blijft knagen.

De tweede bijzondere vondst meldde zich op 27 maart, en betrof *Geopora sumneriana* (Cooke) De la Torre, de Cedergrondbekerzwam, die groeide in de tuin van de

familie Lamers te Hoorn. De buurvrouw, mevrouw Kieft, wilde wel wat meer weten van deze forse bekerzwam, die met tientallen exemplaren in het gazon onder een nog maar 25 jaar oude Atlasceder groeide. Op advies van een tuincentrum moesten de bekerzwammen snel worden uitgestoken teneinde een gesloten grasmat te behouden! Dit veroorzaakt dus juist grote gaten in de mat, want de bekeraars werden wel 7 cm breed.

Via een kennis van mevrouw Kieft kwam een exemplaar van deze bekerzwam ter determinatie bij mij terecht. Geen twijfel mogelijk: gladde, kleurloze, met twee druppels gevulde, grote sporen van 30-35 x 15-16 μm en in jodiumhoudende oplossingen negatieve asci (ascustop wordt niet blauw in Melzer of Lugol). Het receptaculum was dichtbezet met lange bruine haren die onder het microscoop vertakt bleken en bekleed met heldere kleine kristalletjes. Het hymenium was bleek grijsbeige (Munsell 10 YR 6/3-6/4-7/3), soms met een lichtere zweem (ca. Munsell 2.5 Y 7/2-7/4). Het vlees in het centrum was ± 3 mm dik, terwijl het hymenium daar wat stomp gerimpeld was. Het is interessant te weten dat de jonge vruchtlichamen zich als gesloten bolletjes ondergronds bevinden en pas bij rijpheid boven de grond uitkomen en zich daar stervormig uitspreiden. Een steel of myceliumstreng, zoals bij het uit de duinen bekende Zandtulpje (*Peziza ammophila* Dur. & Lév.), dat later ook stervormig opensplijt, was niet aanwezig. Het Zandtulpje mag dan oppervlakkig gezien wel wat op een kleine Cedergrondbekerzwam lijken, maar het komt in een heel ander milieu voor, zonder ceders, en is microscopisch totaal verschillend; bij een *Peziza* worden de ascustoppen prachtig blauw in de genoemde jodiumpreparaten. Van het Zandtulpje zijn in de gangbare paddestoelboeken niet veel afbeeldingen gegeven. Ik vond in Dennis (1968) een beschrijving met een afbeelding op Plaat IIIA. Van de Cedergrondbekerzwam zijn duidelijke afbeeldingen te vinden in Breitenbach & Kränzlin (1981: afb. 68) en in Phillips (1981: 272), beide onder de naam *Sepultaria sumneriana*. Voor een beschrijving zie Maas Geesteranus (1969).

Over de ecologie van deze bekerzwam valt nog heel wat te mijmeren. De grasmat waarin hij stond, groeit op zware kleiige aarde. De Atlasceder is een van de vele tuinvariëteiten met enigszins blauwe naalden. Zou het mycelium van deze paddestoel alleen genoeg nemen met het verteren van deze naalden, die zich dan vooral onder de grasmat in de grond zouden moeten bevinden? Zouden die paar naalden (je moet ze maar niet willen gaan tellen) voldoende voedsel kunnen geven voor de productie van zoveel vlezige bekeraars? Er was geen sprake van een naaldendeek op dit groene gazon. Het is dus verleidelijk om te denken aan een ander mechanisme, en wat is er dan meer voor de hand liggend dan een mycorrhiza-verhouding. Maar als dit zo is, hoe maakt deze zwam die (vooral) in Noord-Afrika voorkomt, dan contact met een in Nederland gekweekte Ceder? Waarom worden de vruchtlichamen zo weinig gezien, terwijl er zoveel tuinen zijn waar de blauwe vormen van de Atlasceder staan te pronken? Misschien worden zij wel gezien, maar niet gemeld. Zowel Kuyper (in: Arnolds & al., 1995) als Courtecuisse (1994) vermelden naast de ceder ook de *Taxus*, een oude Europese boomsoort, als begeleidende boomsoort. Zo zijn er bij de uitoefening van onze liefhebberij nog veel vragen te verzinnen, als het niet over taxonomie gaat dan wel over de ecologische levensvoorwaarden en verspreiding der zwammen.

Bij het ter perse gaan van deze tekst maakte Else Vellinga mij attent op een

mededeling van wijlen Jasper Daams (1952) waarin hij het voorkomen signaleert van de Cedergrondbekerzwam in het voorjaar van 1951 onder een grote Atlasceder op landgoed 'De Wielewaal' in Eindhoven. De gevormde vruchtlichamen bereikten een diameter van 75 mm. Tevens wees de redactie mij op een vondst in Leiden, vermeld in het artikel van Hans Adema elders in dit nummer.

Mijn dank aan alle paddestoelenhelpers die mij attent maakten op bijzondere zwammen, mogen zij daar tot in lengte van dagen mee doorgaan.

Literatuur

- Arnolds, E., Kuyper, Th.W., Noordeloos, M.E. (red). 1995. Overzicht van de paddestoelen in Nederland. Uitgave Nederlandse Mycologische Vereniging, Wijster.
- Breitenbach, J., Kränzlin, F. 1981. Pilze der Schweiz. Band 1. Ascomyceten. Verlag Mycologia, Luzern.
- Courtecuisse, R., Duhem, B. 1994. Les champignons de France. Delachaux et Niestlé, Eclectis.
- Daams, J. 1952. *Sepultaria sumneri* (Berk) Cooke. Fungus 22: 26.
- Dähncke, R.M. 1993. 1200 Pilze in Farbfotos. A.T. Verlag, Aarau.
- Dennis, R.W.G. 1968. British Ascomycetes. Verlag J. Cramer, Stuttgart.
- Maas Geesteranus, R.A. 1967. De fungi van Nederland II. Pezizales I. Wetenschappelijke Mededelingen KNNV. 69.
- Maas Geesteranus, R.A. 1969. De fungi van Nederland II. Pezizales II. Wetenschappelijke Mededelingen KNNV. 80.
- Marchand, A. 1971. Champignons du nord et du midi, Tome 1. Société Mycologique des Pyrénées Méditerranéennes, Perpignan.
- Marchand, A. 1973. Champignons du nord et du midi, Tome 2. Société Mycologique des Pyrénées Méditerranéennes, Perpignan.
- Phillips, R. 1981. Paddestoelen en schimmels van West-Europa. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- Ryman, S., Holmåsén, J. 1992. Pilze. Thalacker Verlag, Braunschweig.

F.A. van den Bergh, Alkmaar

De Zijdeachtige beurszwam, *Volvariella bombycina* op een Fijnspar (*Picea abies*)

Vries, G.A. de. 1999. *Volvariella bombycina* is recorded growing on the root of a living *Picea abies*, a host not previously reported in the Netherlands. Coolia 42(1): 41-42.

Op 13 augustus 1998 vond ik in de boswachterij 'De Vuursche' te Baarn een pas uit de volva gekomen *Volvariella bombycina* (Schaeff.: Fr.) Sing. aan de voet van een nog levende, ±80 jaar oude *Picea abies*. Bij nader onderzoek bleek deze fraaie zwam te groeien op een met zwartbruin vermolmd hout gevulde plek aan de bovenkant van een ruim 20 cm dikke wortel, die onder een vlak er langs lopend, smal ruiterspad doorliep. Waarschijnlijk hadden passerende paarden met hun hoeven vroeger eens een beschadiging veroorzaakt, die was gaan rotten en vervolgens door de als saprotroof bekend staande *V. bombycina* was geïnfecteerd.

Daar ik meende te weten dat *V. bombycina* een echte loofhoutbewoner was (volgens de literatuur voorkomend op *Acer*, *Aesculus*, *Alnus*, *Fagus*, *Juglans*, *Populus*,